

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Факультет філології та журналістики

Кафедра історії та культури української мови

Затверджено на засіданні кафедри,

Протокол № 1 від «2» лютого 2021 р.

Завідувач кафедри історії та культури

української мови проф. С. К. Богдан

СИЛАБУС

навчальної програми

КРАЄЗНАВЧА ПРАКТИКА

I. Опис краєзнавчої практики

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній рівень	Характеристика виду практики
Денна	03 «Гуманітарні науки» 035 «Філологія» «Українська мова та література. Світова література», Бакалавр	Нормативна
		Рік навчання: 3
Кількість годин/кредитів 186 / 2		Семестр: 6
		Консультації – 6 год.
		Самостійна робота 84 год.
		Форма контролю: залік

II. Інформація про викладачів

Омельковець Руслана Степанівна

Науковий ступінь: кандидат філологічних наук

Посада: доцент

Контактна інформація (gistolab@ukr.net)

Нестерчук Оксана Григорівна

Науковий ступінь: кандидат філологічних наук

Посада старший викладач

Контактна інформація (0507111299, e-mail: nester-oks@ukr.net)

III Опис практики

1. Анотація практики

Завдання краєзнавчої практики – ознайомити студентів із найвизначнішими пам'ятками місцевого значення та сільськими народними музеями, у яких висвітлено історію краю; виявляти особливості говіркового мовлення та правильно фіксувати його на магнітофонних носіях; записаний діалектний матеріал вміти систематизувати, класифікувати і лінгвістично інтерпретувати. Під час практики студенти мають можливість наочно пересвідчитися у діалектній здиференційованості української мови, навчатися виявляти спільне і відмінне у фонетиці, лексиці й граматиці досліджуваних говірок та літературної мови. Це розширить і поглибить знання студентів з української діалектології. Сформовані під час практики і вміння і навички слухати, цілеспрямовано відбирати науково пояснювати ті чи ті явища діалектного мовлення стануть у нагоді майбутнім учителям української мови. Як відомо, говірки мають сильний вплив на усний та писемне мовлення школярів, тому, щоб навчити дітей літературної мови, потрібно розвивати їх усне і писемне мовлення, виховувати в них культуру спілкування, а вчитель повинен докладно знати місцеві діалектні особливості, які відбиваються на мовленні його вихованців, розуміти ті процеси, що характеризують взаємодію діалекту і літературної мови.

2. Мета і завдання навчальної програми

Метою програми з краєзнавчої практики є ознайомлення студентів із місцевими говірками, уявлення студентів про системність обстежуваних говірок на всіх його структурних рівнях. Для цього потрібно на основі аналізу записаних зв'язних текстів та зібраних відповідей на питання програми виявити основні фонетичні, морфологічні, синтаксичні й лексичні особливості говірки.

Краєзнавча практика покликана розв'язати такі взаємозв'язані **завдання**:

- навчальні – виробити і розширити знання з української діалектології;
- наукові – виробити навички науково-дослідної роботи у процесі збирання й вивчення українського діалектного мовлення, взаємодії діалектів і літературної мови; під час відвідування місцевих музеїв поглибити знання про історію краю;
- виховні – виховувати у студентів любов до рідного краю, до спілкування з різними верствами населення, виховувати повагу й шану до людей старшого і найстаршого віку;
- професійні – сформувати у студентів навички виявлення впливу діалектного оточення на усне і писемне мовлення школярів;
- прагматичні – зібрати науково достовірні матеріали для подальших діалектологічних студій.

3. Результати навчання (Компетентності)

Інтегральна:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі філології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій та методів філологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- здатність бути критичним і самокритичним.
- здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.
- здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу, узагальнення та систематизації.

- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- навички використання інформаційних і комунікаційних технологій і самовдосконалення інформаційно-цифрової грамотності впродовж життя.

Спеціальні компетентності:

- здатність аналізувати діалектні та соціальні різновиди української мови, визначати проблеми.
- здатність вільно, гнучко й ефективно використовувати українську мову в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і регістрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань у різних сферах життя.
- здатність до збирання й аналізу, систематизації та інтерпретації мовних фактів, інтерпретації.

Програмні результати:

Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати.

Організовувати процес свого навчання й самоосвіти.

Розуміти фундаментальні принципи буття людини, природи, суспільства.

Співпрацювати з колегами, представниками інших культур та релігій, прибічниками різних політичних поглядів тощо.

Використовувати інформаційні й комунікаційні технології для вирішення складних спеціалізованих задач і проблем професійної діяльності.

Розуміти основні проблеми філології та підходи до їх розв'язання із застосуванням доцільних методів та інноваційних підходів.

Збирати, аналізувати, систематизувати й інтерпретувати факти мови й мовлення й використовувати їх для розв'язання складних задач і проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання.

Мати навички участі у наукових та прикладних дослідженнях у галузі філології.

українських говірок

Для виявлення одмін у говірковій лексиці вибрані ті назви, які мають найбільше протиставлень, при цьому у польових умовах подані нижче називні речення перетворюємо в питальні і всі відповіді фіксуємо фонетичною транскрипцією, не переписуючи питань, лише вказуючи порядковий номер. Добре було б слова діалектоносіїв спершу записувати диктофоном чи відеокамерою. Зразок:

Горобець...

Самка горобця...

Гніздо пташки...

Гніздо лелеки... і т.д.

Запитуємо:

Як у вас називають горобця?

Як кажуть на самку горобця?

Де висиджують пташки своїх малят?

Як називають гніздо лелеки?

Отож, діалектоносійам пропонуємо такі питання:

1. Горобець:
2. Самка горобця:
3. Гніздо пташки:
4. Лелека:
5. Самка лелеки:
6. Гніздо лелеки:
7. Комаха сонечко семикрапкове:
8. Квітка анемона:
9. Пролісок:
10. Айстра:
11. Мальва:
12. Латаття:
13. Біла лілія:
14. Лепеха:
15. Осика:
16. Вільха:
17. Сосна:
18. Молода сосонка:
19. Всохле дерево:
20. Повалене бурею дерево:
21. Бузок:
22. Мухомор:
23. Опеньок:
24. Лисичка (гриб):
25. Сироїжка:
26. Невелика коробочка, напр. для зберігання голок:
27. Пристосування для сіна з підйомним дахом:
28. Колодязь:
29. Дерев'яне облаштування колодязя (давніше):
30. Сучасний цементний круг колодязя:
31. Тичка, на яку чіпляють відро, щоб зачерпнути води:
32. Звід у колодязі:
33. Корба, за допомогою якої витягають воду з колодязя:
34. Минулого року:
35. Позаминулого року:
36. Пристосування, на якому ріжуть дрова:
37. Драбина:

38. Один щабель драбини:
39. Летюча миша:
40. Метелик:
41. Картопля:
42. Страва з товченої картоплі (пюре):
43. Млинець з тертої картоплі:
44. Печена на деці терта картопля, яку опісля ріжуть на частинки:
45. Торбинка для віддавлення сиру:
46. Холодець:
47. Відро (металічне, пластмасове):
48. Дерев'яне відро:
49. Черпак:
50. Товкачик для розтовкування звареної картоплі:
51. Товкачик розтовкувати зварену картоплю для свиней:
52. Шматок тканини, якою обмотують ноги, взуваючи чоботи:
53. Будь-яка ганчірка (напр., для миття підлоги):
54. Кусочок тканини для миття посуду:
55. Чоловічі штани:
56. Холоша штанів:
57. Ширінька в чоловічих штанах:
58. Дівоче плаття:
59. Спідниця:
60. Фартух:
61. Скатертина:
62. Китиця біля хустки чи скатертини:
63. Віник підмітати підлогу:
64. Дія 'гребти сіно':
65. Дія 'білити стіни хати':
66. Щітка, якою білять хату:
67. Лопата для копання грядки:
68. Дерев'яна лопота, якою саджали хліб у піч:
69. Човен:
70. Підвода:
71. Навантажений віз:
72. Двоюрідний брат (сестра):
73. Троюрідний брат (сестра):
74. До якого коліна родичаються у вашому селі?
75. Чи можуть одружуватися кровні родичі?
76. Молода на весіллі:
77. Молодий на весіллі:
78. Незапрошені гості, які спостерігають за весіллям:
79. Чи читають корону на весіллі?
80. Жінчина мати:
81. Батько дружини:
82. Чоловікова мати:
83. Чоловіків батько:
84. Чоловіків брат:
85. Чоловікова сестра:
86. Дружина чоловікового брата:
87. Приймак:
88. Той, хто через деякий час перейшов жити до батьків дружини:
89. Хресна мати:
90. Хресний батько:
91. Той, кого хрестили хресні:

92. Та, яку хрестили хресні:
93. Гончар:
94. Той, хто багато говорить:
95. Той, хто має відстовбурчені вуха:
96. Кривоногий:
97. Низькорослий:
98. Худий чоловік:
99. Хворобливий чоловік:
100. Вода, нагріта сонцем:
100. Луна (повторення голосу або пострілу в лісі):
101. Собака:
102. Група собак під час парування:
103. Слова, якими нацьковують собак:
104. Курка, яка почала квокати і не несеться:
105. Курка, яка сидить на яйцях, висиджуючи малят:
106. Курка, яка водить курчат (доглядає):
107. Курча:
108. Півень:
109. Пташеня ще без пір'я (у пухові):
110. Пташеня, у якого відростає пір'я:
111. Тверда частинка пір'їни, з якої зідрали пух:
112. Дикий кабан:
113. Петля для лову зайців:
114. Петля для лову качок, прив'язана до зігнутого прута на воді:
115. Льодова бурулька зі стріхи:
116. Голки з сосни:
117. Горище в хаті:
118. Горище в хліві:
119. Широколиста кропива:
120. Дрібнолиста кропива жалка:
121. Дія 'жалити (про кропиву)':
122. Лоскотати:
123. Крем для взуття:
124. Шнурок у черевикові:
125. Шнурок, яким обв'язують ноги, взуваючи постолі:
126. Стверджувальна частка *так*:
127. Заперечна частка *ні*:
128. Гарний (парубок, рушник):
129. Найкращий (парубок, рушник):
130. Дуже (багато)

4. Етапи практики

Етапи	Зміст, основні завдання, тривалість
Підготовчий	<p>Фонетична транскрипція, прийнята в українській діалектології. Записати на магнітофонні носії розповідь діалектоносія і передати її фонетичної транскрипцією.</p> <p>Зафіксувати найбільш характерні особливості досліджуваної говірки</p>

	(фонетика, морфологія, словотвір, синтаксис, лексика).
Ознайомлювальний	Ознайомити студентів із питальником Й. Дзендзелівського («Програма для збирання діалектних матеріалів для Лексичного атласу української мови») та іншими програмами; записати відповіді на питання першого розділу програми.
Основний	Виїзд у три села Волинської та Рівненської областей для записів говіркового матеріалу за програмою, запропонованою науковим керівником.
Підсумковий	Захист краєзнавчої практики.

5. Види (форми) індивідуальних завдань

№ з/п	Завдання
1.	Кожному студентові підготувати комплект карток із записами лексичних, семантичних та словотвірних діалектизмів, виписавши їх із зафіксованих відповідей та із магнітофонних записів розповідей діалектоносіїв.
2.	Записати народні перлини: 1) прислів'я та приказки; 2) фразеологізми; 3) повір'я та ін.
3.	Порівняти одну із досліджених говірок свого населеного пункту, указавши спільне і відмінне.
4.	Зробити вибіркове опитування про вживання говірки у різних ситуаціях: 1) побутове спілкування з рідними; 2) спілкування під час побутових сварок; 3) В) побутове спілкування з чужими; 4) Спілкування з представниками державних установ.

6. Оцінювання результатів практики

Зміст роботи, що оцінюється	Кількість балів
1. Теоретична підготовка: знання предмету;	

володіння матеріалом під час пояснення респондентам важливості діалектних досліджень; уміння швидко наводити приклади говіркових відмінностей; толерантне ставлення до кожної говірки.	15
2. Психолого-педагогічна майстерність: педагогічний такт; комунікабельність; пошана до старших; не конфліктність; уміння добирати одяг під час записів діалектного матеріалу від представників старшого та найстаршого покоління.	10
3. Особливості характеристики: дисциплінованість під час проходження практики; дотримання правил дорожнього руху; ініціативність; самостійність; професійна спрямованість; інноваційність.	5
4. Оцінювання процесу проходження практики: поповнення картотеки записами діалектних слів; поповнення кафедральної фонотеки; підготовка звітної документації; створення стенду «Наша краєзнавча практика».	20
5. Оцінювання звітної документації: правильність записів відповідей на доручені питання програми Й. Дзендзелівського; правильність оформлення карток із записами лексичних, семантичних та словотвірних діалектизмів; вибір ілюстрацій, які б правильно підтверджували семантику зафіксованих говіркових слів; чіткі записи на дисках DVD розповідей діалектоносіїв (бажано відеозаписи).	20
6. Своєчасність подачі звітної документації	5
7. Захист практики	25
Сума	100

IV. Політика оцінювання

Політика викладача щодо студента:

- кожен студент повинен бути присутнім під час проходження практики;
- записаний матеріал розуміти;
- правильно характеризувати студентські дослідження;
- оцінювати виконану роботу;
- давати рекомендації щодо покращення студентських досліджень.

Політика щодо академічної доброчесності.

Політика щодо дедлайнів та перескладання: студентам рекомендується відпрацювати практику, а саме, зробити записи за питальником у своєму або сусідніх населених пунктах; дозволено студентам переробляти виконані завдання для отримання більшої кількості балів.

V. Підсумковий контроль

Оскільки формою контролю встановлено залік, то його зарахування відбувається за підсумками набраних балів за виконаний зміст роботи.

VI. Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90 – 100	Зараховано
82 – 89	
75 - 81	
67 -74	
60 - 66	
1 – 59	Незадовільно (з можливістю повторного складання)

8. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Аркушин Г. Народна лексика Західного Полісся. Луцьк, 2014. 236 с.

Аркушин Г. Словник західнополіських говірок. Луцьк, 2016. XXIV + 648 с.

Аркушин Г.Л. Західнополіська діалектологія: навч. посіб. з регіон. діалектології. Луцьк, 2012.

Зінчук Р.С. Атлас словозміни іменників у західнополіських говірках. Луцьк, 2010. 164 с.

Нестерчук О. Г., Омельковець Р. С. Програма краєзнавчої практика. Луцьк: ПП Іванюк, 2020. 16 с.

Омельковець Р. С. Програма для збирання діалектних одмін української мови. 2-ге вид., переробл. та доповн. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2020. 56 с.

Додаткова література:

Бевзенко С.П. Відмінності української діалектної мови на морфологічному рівні. *Українська діалектна морфологія*. К. : Наук. думка, 1969. С. 5–14.

Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К. : Вища шк., 1980. 247 с.

Дзендзелівський Й.О. Конспект лекцій з курсу української діалектології : Фонетика. Ужгород, 1965. С. 13–14.

Євтушок О.М. Вивчення лексики говірок Рівненщини. Рівне, 1997. 164 с.

Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. К. : Рад. шк., 1966.

Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори. К. : Наукова думка, 1990. 164 с.
URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001425> (дата звернення: 09.07.2020).

Латта В. Атлас українських говорів Східної Словаччини. Братислава, 1991. 552 с.

Назарова Т.В. Лінгвістичний атлас нижньої Прип'яті. К. : Наук. думка, 1985. 136 с.

Німчук В.В. Проблема українського діалектогенезу. *Проблеми сучасної ареалогії*. К. : Наук. думка, 1994. С. 25–47.